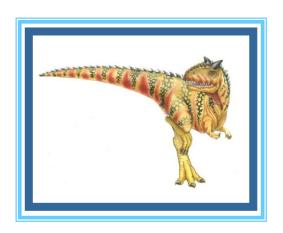
Bölüm 7: Ölümcül Kilitlenme (Deadlocks)

Bölüm 7: Ölümcül Kilitlenme

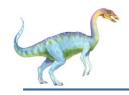
- Ölümcül Kilitlenme Problemi
- Sistem Modeli
- Ölümcül Kilitlenme Karakterizasyonu
- Ölümcül Kilitlenme Yönetim Metodları
- Ölümcül Kilitlenmeyi Önleme
- Ölümcül Kilitlenmeden Kaçınma
- Ölümcül Kilitlenme Tespiti
- Ölümcül Kilitlenmeyi Kurtarma

Bölümün Hedefleri

- Eşzamanlı proseslerin görevlerini tamamlamasını engelleyen ölümcül kilitlenmeyi tanımlamak
- Bir bilgisayar sisteminde ölümcül kilitlenmeleri önlemek veya kaçınmak için farklı metotlar sunmak
- Muteks kilitler kullanıldığında kilitlenmenin nasıl ortaya çıkabileceğini gösterilmesi
- Kilitlenmeyi karakterize eden dört gerekli koşulun tanımı
- Kaynak tahsis grafiğinde kilitlenme durumunu belirleme
- Deadlock'ları önlemek için dört farklı yaklaşımın değerlendirilmesi
- Banker algoritması ile deadlock'tan kaçınma
- Deadlock algılama algoritması
- Kilitlenmeden kurtulmak için yaklaşımların değerlendirilmesi

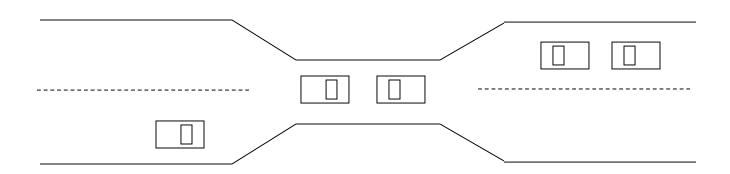
Ölümcül Kilitlenme Problem,

- Her biri bir kaynak tutan bir grup bloke edilmiş proses, başka prosesin tuttuğu kaynağa da sahip olmak istiyor.
- Örnek
 - Sistemde iki tane disk sürücüsü vardır
 - P₁ ve P₂ 'nin her biri birer disk sürücüsü tutuyor ve her biri diğerine de ihtiyaç duyuyor.
- Örnek
 - A ve B semaforları 1 ile başlatır

```
P_0 P_1 wait (A); wait(B); wait (B);
```


<u>Köprü Geçiş Örneği</u>

- Trafik yalnızca bir yönde ilerler.
- Köprünün her bölümü kaynak olarak görülebilir.
- Eğer bir ölümcül kilitlenme oluşursa, bir aracın geri çekilmesi ile çözülebilir (kaynağı talep et ve yeniden başla)
- Eğer bir ölümcül kilitlenme oluşursa çok sayıda araba geri geri gitmek zorunda kalabilir
- Açlıktan ölme olasıdır
- Not: Birçok işletim sistemi ölümcül kilitlenmeyi önlemez
- veya ilgilenmez.

Sistem Modeli

- Kaynak tipleri $R_1, R_2, ..., R_m$ CPU çevrimleri, bellek alanları, I/O aygıtları
- Her bir kaynak tipi R_i W_i örneğine sahiptir.
- Her bir proses bir kaynağı aşağıdaki gibi kullanır:
 - İstek (Request): Eğer kaynak müsait değilse bekler, müsait olunca kullanabilir
 - Kullan (Use): Kaynak kullanılır. Örneğin yazıcı
 - Serbest birak (Release): Kaynak serbest birakilir

Ölümcül Kilitlenme Karakterizasyonu

Ölümcül kilitlenme aşağıdaki dört durum aynı anda olduğunda ortaya çıkar:

- Karşılıklı dışlama: Bir anda sadece bir proses bir kaynağı kullanabilir. Proses kaynağı bırakana kadar diğerleri bekler.
- Tut ve bekle: Bir prosesin en az bir kaynak tutması ve şu anda diğer prosesler tarafından tutulmakta olan ek kaynakları edinmesi için beklemesi gerekir.
- Kesinti yok: Bir kaynak sadece onu elinde tutan proses tarafından gönüllü olarak serbest kalır, sonra proses görevini tamamlar
- **Döngüsel bekleme:** $\{P_0, P_1, ..., P_n\}$ bekleyen prosesler kümesi ve P_0 , P_1 in tuttuğu bir kaynağı bekliyor; P_1 , P_2 tarafından tutulan kaynağı bekliyor,

, ..., P_{n-1} , P_n in tuttuğu kaynağı bekliyor ve P_n , P_0 tarafından tutulan kaynağı bekliyor.

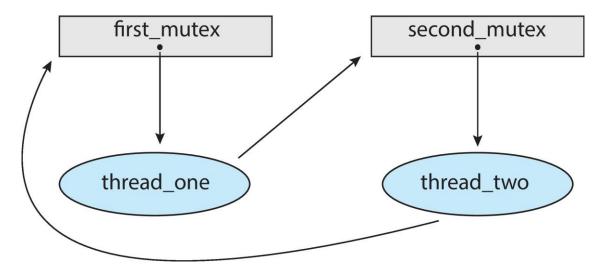
Deadlock Example

```
/* Create and initialize the mutex locks */
pthread mutex t first mutex;
pthread mutex t second mutex;
pthread mutex init(&first mutex, NULL);
pthread mutex init(&second mutex, NULL);
/* thread one runs in this function */
void *do work one(void *param)
   pthread mutex lock(&first mutex);
   pthread mutex lock(&second mutex);
   /** * Do some work */
   pthread mutex unlock(&second mutex);
   pthread mutex unlock(&first mutex);
   pthread exit(0);
```


Deadlock Example

Eğer thread_two iş parçacığı 2. mutex kilidini tutarken thread_one iş parçacığı 1. mutex kilidini elde ederse ölümcül kilitlenme mümkündür.

Kaynak-Atama Grafi

Düğümler kümesini V (Vertices) ve kenarlar kümesini E (Edge) ile gösterelim

- V iki tipe ayrılır:
 - $P = \{P_1, P_2, ..., P_n\}$, sistemdeki tüm prosesler kümesi
 - $R = \{R_1, R_2, ..., R_m\}$, sistemdeki tüm kaynaklar kümesi
- istek kenarı– yönlü graf $P_i \rightarrow R_i$
- **atama kenarı** yönlü graf $R_j \rightarrow P_i$

Kaynak-Atama Grafi (Devam)

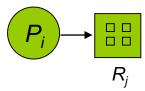
Proses

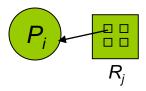
4 adet örneğe sahip bir kaynak

 \blacksquare P_i , R_i 'den bir adet ister

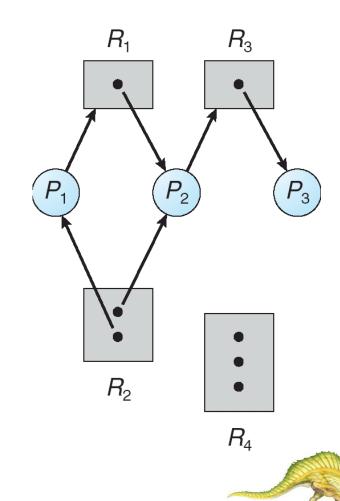
 \blacksquare P_i , R_i 'den bir adetini elinde tutar

Kaynak-Atama Grafı Örneği

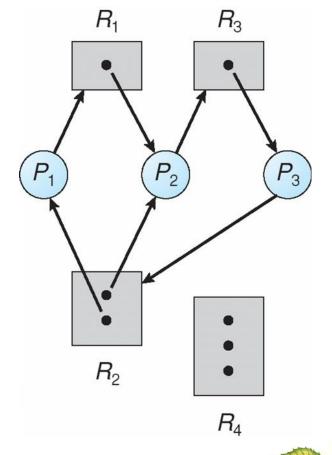
- $P = \{P1, P2, P3\}$
- \blacksquare R = { R1, R2, R3, R4}
- $E = \{ P1 \rightarrow R1, P2 \rightarrow R3, \\ R1 \rightarrow P2, R2 \rightarrow P2, \\ R2 \rightarrow P1, R3 \rightarrow P3 \}$
- P1 bir R2 örneğini tutar ve bir R1 örneğini bekler.
- P2, R1'in bir örneğini, R2'nin bir örneğini tutar ve bir R3 örneğini bekler.
- P3, R3'ün bir örneğini tutuyor

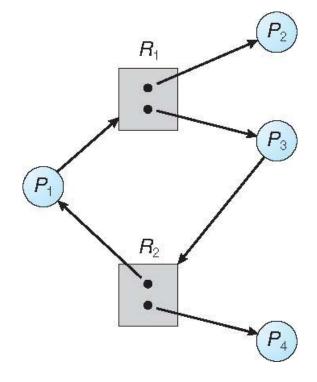
Ölümcül Kilitlenmeli Kaynak-Atama Grafı

- Bu noktada, sistemde iki minimum çevrim mevcuttur:
- $P1 \rightarrow R1 \rightarrow P2 \rightarrow R3 \rightarrow P3 \rightarrow R2 \rightarrow P1$
- $P2 \rightarrow R3 \rightarrow P3 \rightarrow R2 \rightarrow P2$
- Proses P1, P2 ve P3 kilitlendi

Ölümcül Kilitlenmesiz Ancak Çevrimli Graf

- Bu noktada, sistemde :
- $P1 \rightarrow R1 \rightarrow P3 \rightarrow R2 \rightarrow P1$
- çevrim mevcuttur ama P4, R2 kaynağından tuttuğu bir örneği bırakabilir ve örnek P3'e tahsis edilerek çevrim bozulabilir

Temel Bilgiler

- Eğer grafikte çevrim yoksa ⇒ ölümcül kilitlenme yoktur
- Eğer grafikte bir çevrim varsa ⇒
 - Eğer kaynak başına bir örnek varsa, ölümcül kilitlenme olur
 - Eğer kaynak başına birden fazla örnek varsa, ölümcül kilitlenme ihtimali var

- 1. Sistemin asla kilitlenme durumuna girmeyeceğini garanti et.
 - Bir protokol kullanarak Ölümcül Kilitlenmeyi Önleme veya Kaçınma sağlanabilir
- 2. Sistemin bir ölümcül kilitlenme durumuna girmesine izin ver ve daha sonra kurtar.
- Problemi yok say ve sistemde hiçbir zaman kilitlenme meydana gelmiyor gibi davran; UNIX dahil olmak üzere birçok işletim sistemi tarafından kullanılmıştır.

Ölümcül Kilitlenmeyi Önleme

Bir isteğin yapılabileceği yolları kısıtla;

- Karşılıklı Dışlama paylaşılabilir kaynaklar için gerekli değildir (Read-only, yalnızca okunabilir dosyalar gibi); ancak paylaşılamaz kaynaklar için gereklidir.
- Tut ve Bekle Bir işlem kaynak talep ettiğinde başka kaynak tutmadığı garanti edilmeli
 - Prosesin çalışmaya başlamadan önce kaynaklara istek yapmasını ve almasını şart koş yada prosesin herhangi bir kaynağa sahip değilken kaynak talep etmesine izin ver
 - Düşük kaynak kullanımı; açlıktan ölme olabilir.

Deadlock Önleme (Devam)

Kesinti Yok-

- Eğer bir kaç kaynağı tutan bir proses paylaşılamayan başka bir kaynağı isterse, tutulan tüm kaynaklar serbest kalır.
- Serbest kalan kaynaklar bekleyen proseslerin kullanımı için listeye alınır.
- Eski kaynaklarını geri almak ve yeni taleplerini almak isteyen proses yeniden başlatılır.
- Çevrimsel bekleme Tüm kaynak türlerinin sıralanmasını ve her bir prosesin artan bir sırada kaynakları istemesini şart koş.

Çevrimsel bekleme

- Çevrimsel bekleme koşulunu geçersiz kılmak en yaygın olanıdır.
- Her kaynağı (yani mutex kilitleri) benzersiz bir numara atamanız yeterlidir.
- Kaynaklar sırayla alınmalıdır.
- Eğer:

```
first_mutex = 1
second_mutex = 5
```

thread_two için kod aşağıdaki gibi yazılamadı:

```
/* thread_one runs in this function */
void *do_work_one(void *param)
   pthread_mutex_lock(&first_mutex);
   pthread_mutex_lock(&second_mutex);
    * Do some work
   pthread_mutex_unlock(&second_mutex);
   pthread_mutex_unlock(&first_mutex);
   pthread_exit(0);
/* thread_two runs in this function */
void *do_work_two(void *param)
   pthread_mutex_lock(&second_mutex);
   pthread_mutex_lock(&first_mutex);
    * Do some work
   pthread_mutex_unlock(&first_mutex);
   pthread mutex unlock(&second mutex);
   pthread_exit(0);
```


Ölümcül Kilitlenmeden Kaçınma

Sistemin ilave ön bilgiye sahip olmasını gerektirir

- En Basit ve kullanışlı bir modeli -> her proses ihtiyaç duyulabileceği her tipteki maksimum kaynak istek sayısını bildirmesini gerektirir.
- Ölümcül kilitlenmeden kaçınma algoritması dinamik olarak çevrimsel-bekleme şartının olmamasını sağlamak için kaynakatama durumunu inceler.
- Kaynak-atama durumu, boşta ve atanmış kaynak ve proseslerin maksimum talepleri sayısıyla tanımlanır

Güvenli Durum

- Bir proses, boşta bir kaynağı talep ettiğinde; bu talebin yerine getirilmesinin sistemi güvenli durumdan çıkarıp çıkarmayacağını işletim sistemi karar vermelidir.
- <P₁, P₂, ..., P_n> sistemdeki sıralanmış tüm prosesleri göstermek üzere herbir P_i için, P_i nin talep ettiği kaynaklar, mevcut boşta kaynaklar + tüm P_j ler tarafından tutulan kaynaklar ile sağlanıyorsa (j < i olmak üzere) sistem güvenli durumdadır.</p>

Yani:

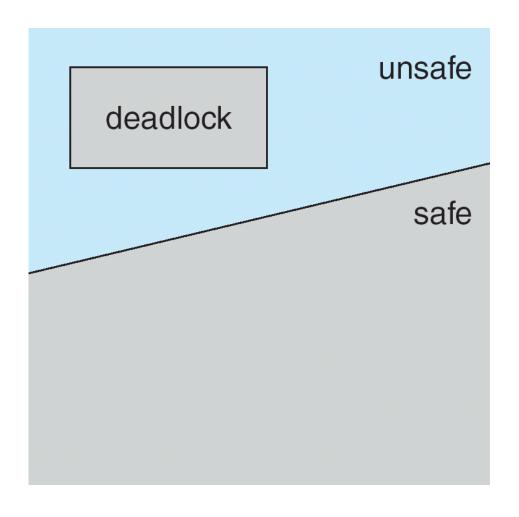
- Eğer P_i 'nin ihtiyaç duyduğu kaynak o an için kullanılabilir değilse P_i , tüm P_j ler tamamlanana kadar bekleyebilir.
- P_j tamamlandığında, P_i ihtiyaç duyduğu kaynakları alıp çalışabilir, daha sonra aldığı kaynakları iade edip sonlanabilir.
- P_i sonlandığında, P_{i+1} ihtiyaç duyduğu kaynakları alıp benzer adımları gerçekleştirebilir.

Temel Bilgiler

- Eğer sistem güvenli durumdaysa ⇒ kilitlenme yok.
- Eğer sistem güvensiz durumdaysa ⇒ kilitlenme olabilir.
- Kaçınma ⇒ Sistemin asla güvensiz duruma girmemesini sağlayın.

Güvenli, Güvensiz, Ölümcül Kilitlenme Durumu

Kaçınma Algoritmaları

- Her bir kaynağın tek örneği mevcutsa:
 - Kaynak-atama grafını kullan.
- Her bir kaynaktan birden fazla mevcutsa:
 - Banker algoritmasını kullan.

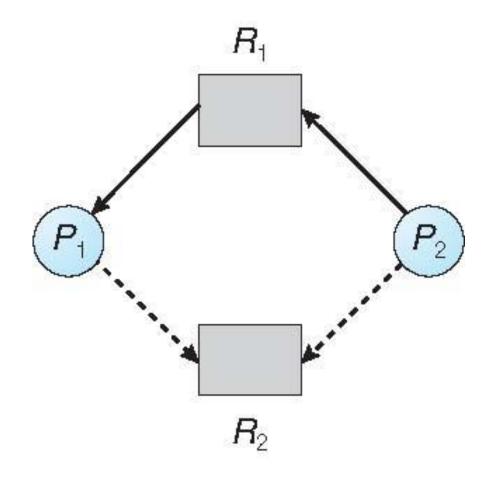

Kaynak-Atama Grafı Şeması

- Talep kenarı $P_i \rightarrow R_j$: P_i prosesi R_j kaynağını talep edebilir; kesik çizgiyle gösterilir
- Bir proses bir kaynağı isterse talep kenarı istek kenarına dönüşür
- Kaynak prosese tahsis edildiğinde istek kenarı atama kenarına dönüşür
- Bir kaynak proses tarafından serbest bırakılırsa atama kenarı talep kenarına dönüşür
- Kaynaklar sistemde önceden talep edilmelidir

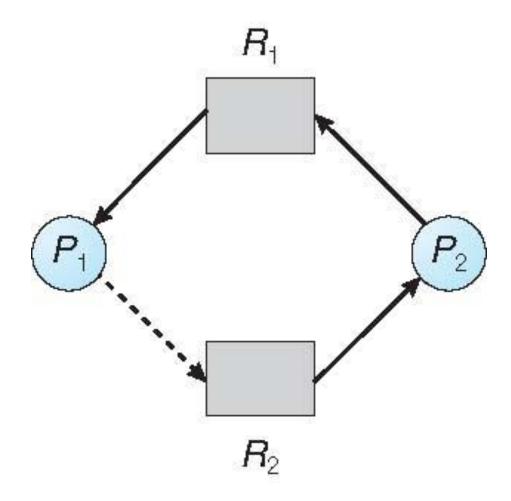
Kaynak-Atama Grafi

Kaynak-Atama Grafında Güvensiz Durum

Kaynak-Atama Grafi Algoritması

- Varsayalım ki P_i process'i, bir R_j kaynağını talep etsin.
- İstek, sadece istek kenarının atama kenarına dönüşmesinin bir çevrim oluşturmadığında yerine getirilir

Banker Algoritması

- Birden çok kaynak örneği
- Her bir proses maksimum isteğini önceden deklare etmelidir
- Bir process, bir kaynak talep ettiğinde beklemesi gerekebilir.
- Bir process, talep ettiği kaynakların tümünü aldığında belirli bir süre içinde aldığı kaynakları geri vermelidir.

Banker Algoritması Veri Yapıları

n = proses sayisi, ve m = kaynak türü sayisi.

- Boşta: m uzunluğunda bir vektör. Eğer boşta [j] = k ise, R_j kaynak tipinin k tane kullanılabilir örneği vardır.
- Maksimum İstek Matrisi: n x m boyutunda bir matris. Eğer Max
 [i,j] = k ise, P_i prosesi R_j kaynak tipinden en fazla k tane örnek talep edebilir.
- Atanmış Matrisi: $n \times m$ boyutunda. Eğer Atanmış[i,j] = k ise P_i prosesi k tane R_j örneğini almış durumdadır.
- **İhtiyaç Matrisi**: n x m boyutunda. Eğer **İhtiyaç[i,j] = k**, ise P_i prosesi görevini tamamlamak için ilave k adet R_j örneğine ihtiyaç duymaktadır.

intiversize in the initial i

Güvenli durum (Safety) Algoritması

1. *Çalışan* ve *Tamamlanmış* sırasıyla *m* ve *n* büyüklüklerinde iki vektör olsun. Başlangıçta:

Çalışan = boşta
Tamamlanmış
$$[i]$$
 = false $, i$ = 0, 1, ..., n - 1

- 2. İkisini de içeren bir i bulun: :
 - (a) Tamamlanmış [i] = false
 - (b) İhtiyaç_i≤ Çalışan

Böyle bir *i* yoksa 4. adıma git

- 3. Çalışan= Çalışan + Atama_i Tamamlanmış[i] = true İkinci adıma git
- 4. Eğer her *i* için *Tamamlanmış* [*i*] == true ise sistem güvenli durumdadır.

P_i Prosesi için Kaynak-Atama Algoritması

 $istek_i = P_i$ prosesi için istek vektörü. Eğer $istek_i[j] = k$ ise P_i prosesi R_j kaynak türünden k adet örnek ister.

- 1. Eğer *İstek_i* ≤ *İhtiyaç_i* ise 2. adıma git. Aksi halde, proses maksimum talebi aştığı için hata mesajı ver
- 2. Eğer *İstek*_i ≤ *Bo*ş ise 3. adıma git. Aksi taktirde yeterli kaynak olmadığı için *P*_i beklemelidir
- 3. Durumu aşağıdaki gibi değiştirerek talep edilen kaynakların P_i ye atanmasını sağla:

```
Boş= Boş- Request<sub>i</sub>;

Atanmış<sub>i</sub> = Atanmış<sub>i</sub> + İstek<sub>i</sub>;

İhtiyaç<sub>i</sub> = İhtiyaç<sub>i</sub> - İstek<sub>i</sub>;
```

- Eğer güvenli⇒ kaynaklar Pi ye atanır.
- Eğer güvensiz⇒ Pi beklemelidir ve eski kaynak-atama durumuna geri alınır.

Banker Algoritması Örneği

 $P_0 \dots P_4$ olmak üzere 5 adet proses;

3 kaynak:

A (10 örnek), *B* (5 örnek), ve *C* (7 örnek)

T₀ anındaki görüntü:

	<u>Atanmış</u>	<u>Max</u>	<u>Boşta</u>
	ABC	ABC	ABC
P_0	010	753	332
P_1	200	322	
P_2	302	902	
P_3	211	222	
P_4	002	433	

Örnek (Devam)

■ İhtiyaç matrisinin içeriği Max – Atanmış olarak tanımlanmıştır.

	<u>İhtiyaç</u>	
	ABC	
P_0	7 4 3	
P_1	122	
P_2	600	
P_3	0 1 1	
P_4	4 3 1	

< P₁, P₃, P₄, P₂, P₀> dizisi güvenlik kriterlerini karşıladığı için sistem güvenli durumdadır.

Örnek: P_1 (1,0,2) kaynağı talep eder

İstek ≤ Boş ((1,0,2) ≤ (3,3,2))⇒ true olup olmadığını kontrol et.

	<u>Atanmış</u>	<u>İhtiyaç</u>	<u>Boş</u>
	ABC	ABC	ABC
P_0	010	7 4 3	230
P_1	302	020	
P_2	302	600	
P_3	211	0 1 1	
P_4	002	4 3 1	

- Güvenlik algoritmasının çalıştırılması $< P_1, P_3, P_4, P_0, P_2 >$ dizisinin güvenlik kriterlerini karşıladığını gösterir.
- P_4 ün (3,3,0) isteği karşılanabilir mi ?
- \blacksquare P_0 in (0,2,0) isteği karşılanabilir mi?

Quiz

	Allocation		Max			
	X	Y	Z	X	Y	Z
P0	0	0	1	8	4	3
P1	3	2	0	6	2	0
P2	2	1	1	3	3	3

İstek1: P0 (0,0,2) 0 tane X, 0 tane Y ve 2 tane Z

İstek2: P1 (2,0,0) 2 tane X, 0 tane Y ve 0 tane Z

Boșta (3,2,2)

Ölümcül Kilitlenme Tespiti

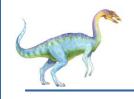
- Sistemin kilitlenme durumuna girmesine izin ver
- Tespit Algoritması
- Kurtarma Şeması

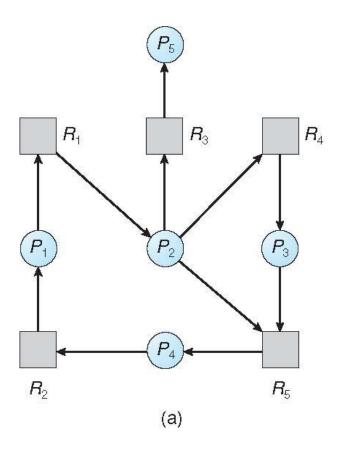

Her Kaynak Türü İçin Tek Örnek

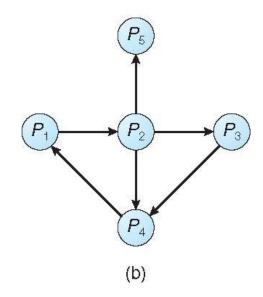
- Bekleme grafı oluştur
 - Düğümler proses
 - $P_i \rightarrow P_j$ eğer P_i P_j yi bekliyorsa
- Periyodik algoritmayı çalıştır.
- Algoritma graf içinde çevrim olup olmadığını arar
- Eğer çevrim varsa ölümcül kilitlenme vardır.
- Graf içinde çevrim arayan algoritma n² işlem gerektirir
- n graftaki düğümler

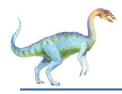
Kaynak-Atama ve Bekleme Grafiği

Kaynak-atama grafı

Bekleme grafı

Bir Kaynak Türünden Birkaç Örneği

- **Boş**: *m* uzunluğundaki bir vektör her türdeki mevcut kaynakların sayısını gösterir.
- Atanmış: Bir n x m matrisi, her prosesin o anda sahip olduğu her türden kaynağın sayısını belirtir.
- İstek: Bir n x m matrisi, her prosesin geçerli isteğini gösterir. Eğer İstek[i][j] = k ise P_i prosesi ilave k tane Rj tipinden kaynak istiyordur.

Tespit Algoritması

- 1. *Çalışan* ve *Tamamlanmış* sırasıyla *m* ve *n* uzunluğunda vektörler olsun, başlangıçta:
 - (a) Çalışan = boş
 - (b) i = 1, 2, ..., n i cin, e e e Tamamlanmış[i] = false; aksi halde, Tamamlanmış[i] = true
- 2. *i* için şu ikisini arayalım:
 - (a) Tamamlanmış[i] == false
 - (b) İstek_i ≤ Çalışan

Eğer böyle bir i yok ise, 4'ünü adıma git

Tespit Algoritması (Devam)

- Çalışan = Çalışan + Atanmış_i
 Tamamlanmış[i] = true
 Adıma git
- 4. Eğer i, $1 \le i \le n$ için Tamamlanmış[i] == false ise sistem kilitlenme durumundadır. Ayrıca, Tamamlanmış[i] == false ise P_i kilitlenmiştir.

Algoritma sistemin ölümcül kilitlenmede olup olmadığı tespit etmek için $O(m \times n^2)$ işlem gerektirir

Tespit Algoritması Örneği

- P₀,..., P₄ olmak üzere 5 process; 3 kaynak tipi A (7 örnek), B (2 örnek), ve C (6 örnek)
- T₀'daki anlık görüntüsü :

	<u>Atanmış</u>	<u>İstek</u>	<u>Boş</u>
	ABC	ABC	ABC
P_0	010	000	000
P_1	200	202	
P_2	303	000	
P_3	211	100	
P_4	002	002	

< P_0 , P_2 , P_3 , P_1 , P_4 dizisi her *i* için *Tamamlanmış* [*i*] = true sonucunu verir.

Örnek (Devam)

 \blacksquare P_2 ek olarak c tipinden bir örnek istiyor.

	<u>İstek</u>	
	ABC	
P_0	000	
P_1	202	
P_2	0 0 1	
P_3	100	
P_4	002	

- Sistemin durumu?
 - P₀ prosesi tarafından tutulan kaynaklar talep edilebilir, ancak diğer prosesler için yetersiz kaynak vardır
 - P_1 , P_2 , P_3 , ve P_4 prosesleri için kilitlenme mevcuttur.

Tespit Algoritması Kullanımı

- «Ne zaman ve ne sıklıkla çağrılmalı?» sorusu aşağıdakilere bağlıdır:
 - Ne sıklıkta kilitlenme meydana gelebilir?
 - Kaç işlemin geri alınması gerekir?
 - Herbir çevrim için bir adet
- Eğer tespit algoritması rasgele olarak çağrılmışsa, kaynak grafında bir çok döngü olabilir ve bu yüzden hangi kilitlenmiş processin kilitlenmeye sebep olduğunu söylememiz mümkün olmaz.

Kilitlenmeden Çıkış: Process İptali

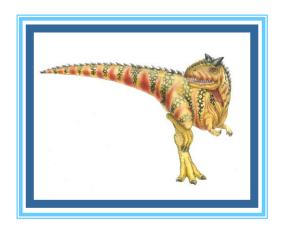
- Kilitlenmiş tüm prosesler iptal edilir
- Kilitlenme döngüsü ortadan kaldırılana kadar prosesler bir bir iptal edilir.
- İptal edilecek prosesi hangi sırayla seçmeliyiz?
 - Prosesin önceliğine göre
 - Prosesin ne kadarı gerçekleşti ve tamamlanması için daha ne kadar süre var?
 - Prosesin kullandığı kaynaklar
 - Prosesin tamamlanması için gerekli kaynaklar
 - Kaç tane prosesi sonlandırmak gerekir?
 - Process etkileşimli mi yoksa toplu iş dosyası (batch) mı?

Kilitlenmeden Çıkış: Kaynak Önceliği

- Bir kurban seçilir zararı azalt
- Geri alma güvenli duruma geri dön, bu durum için prosesi yeniden başlat
- Açlık maliyet faktöründe geri alma sayısını içeren aynı proses her zaman kurban olarak seçilebilir

Bölüm 7 Sonu

BIL 304 İşletim Sistemleri Yrd.Doç.Dr. Abdullah SEVİN